

УДК 37.091.12:7:376

DOI 10.32626/2413-2578.2026-27.207-223

СУЛАЄВА Наталія

доктор педагогічних наук, професор,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка,
м. Полтава, Україна

<https://orcid.org/0000-0001-5066-8605>

e-mail: sula_polt@ukr.net

ПАХОМОВА Наталія

доктор педагогічних наук, професор,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка,
м. Полтава, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-8332-8188>

e-mail: nataliypng24@gmail.com

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ МИСТЕЦТВА В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Анотація. У статті розкрито організаційно-педагогічні особливості діяльності вчителя мистецтва в умовах інклюзивного освітнього простору. Метою дослідження є виявлення та обґрунтування специфіки професійної діяльності педагога мистецького профілю в інклюзивному освітньому середовищі. З'ясовано, що така діяльність має поліфункційний характер і поєднує навчальну, виховну та корекційно-розвиткову функції. Встановлено, що музика в умовах інклюзивного навчання виконує функцію засобу розвитку, оскільки сприяє формуванню пізнавальних процесів, мовлення, моторики та творчих здібностей учнів. Музика є важливим засобом комунікації,

особливо для дітей з порушеннями мовлення або труднощами соціальної взаємодії, оскільки музична діяльність створює альтернативні канали взаємодії та самовираження. В умовах інклюзивного навчання доцільним є використання окремих елементів музикотерапії як педагогічного інструменту, що передбачає застосування музичних вправ, імпровізації, слухання музики та рухово-ритмічної діяльності. Визначено ключові організаційно-педагогічні особливості, зокрема індивідуалізацію та диференціацію навчання, використання арт-педагогічного потенціалу мистецтва, гнучкість форм і методів, створення емоційно безпечного середовища, варіативність оцінювання та командну взаємодію учасників освітнього процесу. Обґрунтовано, що їх комплексна реалізація забезпечує ефективність інклюзивного навчання, сприяє розвитку творчого потенціалу та соціалізації учнів з особливими освітніми потребами. Діяльність учителя мистецтва в умовах освітньої інклюзії має складний, поліфункційний і системний характер, оскільки поєднує навчальну, виховну та корекційно-розвиткову функції.

Ключові слова: інклюзивна освіта, особа з особливими освітніми потребами, інклюзія, учитель мистецтва, організаційно-педагогічні особливості, індивідуалізація навчання, арт-педагогіка, емоційно безпечне середовище, корекційно-розвиткова робота.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Інтенсивний розвиток інклюзивної освіти в Україні, закріплений на законодавчому рівні, зумовлює нові вимоги до організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти. У цьому контексті мистецька освіта набуває особливого значення як засіб розвитку емоційної сфери, творчості та соціалізації дітей з особливими освітніми потребами, адже мистецтво створює сприятливі умови для самовираження та інтеграції учнів. Водночас нині зростає потреба в переосмисленні професійної діяльності вчителя мистецтва, який має враховувати індивідуальні особливості учнів, застосовувати

адаптивні методи навчання та бути організатором інклюзивного середовища. Це вимагає відповідної підготовки педагогів до роботи в умовах інклюзії та формування готовності до особистісно орієнтованої взаємодії зі здобувачами освіти.

Сучасна інклюзивна освіта висуває до вчителя мистецтва низку вимог, з-поміж яких є різнорівневність підготовки здобувачів освіти, що передбачає значну варіативність їхніх пізнавальних можливостей, художнього досвіду та темпів засвоєння матеріалу. У зв'язку з цим, зростає необхідність індивідуалізації навчання, яка передбачає добір змісту, форм і методів відповідно до освітніх потреб кожного учня, що є основою ефективної інклюзивної практики. Разом із тим діяльність вчителя мистецтва має поєднувати навчальну та корекційно-розвиткову функції, оскільки мистецькі заняття поряд із оволодінням художніми знаннями і вміннями сприяють розвитку емоційно-вольової сфери, комунікативних навичок та компенсаторних можливостей дітей з ООП. Реалізація такого підходу потребує від педагога гнучкості, використання адаптивних технологій та глибокого розуміння індивідуальних особливостей учнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових джерел засвідчує, що проблема інклюзивної освіти розглядається передовсім у контексті її загальних засад, принципів доступності, рівності та особистісно орієнтованого підходу, що підкреслюється у працях І. Бежа [1], а також у дослідженнях А. Колупаєвої, О. Таранченко [2], О. Губарь, Н. Пахомової, В.Коваленко, В.Баранець. [3], де розкрито теоретико-методичні основи інклюзивного навчання й умови його ефективної реалізації. Значна увага приділяється організації діяльності вчителя в інклюзивному середовищі, зокрема його ролі як фасилітатора, координатора та організатора індивідуальної освітньої траєкторії учня, що відображено у нормативних документах та науково-методичних працях (Постанова КМУ № 957, 2021); А. Колупаєва та О. Таранченко [4]. Специфіка мистецької освіти розглядається як простір для розвитку творчості, емоційної сфери та компенсаторних можливостей дітей, що висвітлено у працях Л. Масол

[5] та О. Рудницької [6], а також у зарубіжних дослідженнях мистецтво розглядається як дієвий засіб реалізації інклюзивних підходів (Crockett, [7]; Gerber та ін., [8]; Hatton, [9]). Водночас аналіз наукових джерел свідчить про недостатню увагу саме до діяльності вчителя мистецтва в умовах інклюзії, а також фрагментарність досліджень, що стосуються практичних аспектів організації навчального процесу.

Усе вищевказане зумовлює необхідність подальшого наукового осмислення та конкретизації особливостей професійної діяльності вчителя мистецтва в інклюзивному освітньому середовищі.

Мета статті: виявити та обґрунтувати організаційно-педагогічні особливості діяльності вчителя мистецтва в умовах інклюзії. Завданнями статті є: аналіз наукових підходів до організації інклюзивного навчання та діяльності вчителя, визначення специфіки професійної діяльності вчителя мистецтва в інклюзивному освітньому середовищі та характеристика ключових організаційно-педагогічних особливостей його діяльності.

У процесі дослідження використано комплекс взаємопов'язаних **методів**. Зокрема, аналіз, синтез, порівняння та узагальнення наукової літератури, які дозволили визначити теоретичні засади проблеми та уточнити понятійний апарат. Метод системного аналізу застосовано для розгляду діяльності вчителя мистецтва як цілісної системи. Структурно-функціональний метод – для визначення основних функцій його діяльності в умовах інклюзії. Методи узагальнення, інтерпретації та абстрагування дали змогу сформулювати висновки та виокремити ключові організаційно-педагогічні особливості діяльності вчителя мистецтва в інклюзивному освітньому середовищі.

2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичне підґрунтя дослідження становлять сучасні наукові підходи до розуміння інклюзивної освіти, що розглядається як система забезпечення рівного доступу до якісної освіти для всіх здобувачів з

урахуванням їхніх індивідуальних освітніх потреб і можливостей (Колупаєва, Таранченко, [2]; Колупаєва, [10]).

У цьому контексті «освітня інклюзія» трактується як цілеспрямовано організований освітній процес, спрямований на створення безбар'єрного середовища, що забезпечує участь і розвиток кожного учня (Колупаєва, Таранченко, [4] Постанова КМУ № 957, [11]).

Поняття «діяльність учителя мистецтва» визначається як професійна педагогічно-художня діяльність, спрямована на формування мистецьких компетентностей, розвиток творчого потенціалу та емоційно-ціннісної сфери учнів (Масол, [5]; Рудницька, [6]), а в умовах інклюзії вона набуває додаткового змісту, пов'язаного з урахуванням індивідуальних освітніх потреб і застосуванням адаптивних підходів.

Під «організаційно-педагогічними особливостями» розуміють сукупність умов, принципів, форм і методів організації освітнього процесу, що забезпечують ефективну взаємодію в інклюзивному середовищі (Бех, [1]; Колупаєва, Таранченко, [4], Губарь, Пахомоа та ін [3]). Підкреслимо, що діяльність учителя мистецтва має синтетичний характер, оскільки поєднує педагогічний, художній та частково терапевтичний складники, що зумовлює її значний потенціал у розвитку дітей з особливими освітніми потребами.

Професійна діяльність учителя мистецтва в умовах освітньої інклюзії має поліфункційний характер, що зумовлено поєднанням навчальної, виховної та корекційно-розвивальної функцій.

Навчальна функція передбачає формування мистецьких знань, умінь і навичок відповідно до вікових та індивідуальних особливостей учнів, що ґрунтується на засадах особистісно орієнтованого підходу.

Виховна – реалізується через формування ціннісних орієнтацій, естетичного ставлення до мистецтва та розвитку емоційно-ціннісної сфери особистості.

Корекційно-розвивальна функція є особливо важливою в інклюзивному середовищі, оскільки спрямована на розвиток психічних

процесів, компенсацію порушень та соціальну адаптацію учнів з особливими освітніми (Колупаєва, Таранченко, [4]; Колупева, [10]).

Зауважимо, що мистецтво є ефективним засобом емоційної підтримки, адже через художню діяльність забезпечується можливість самовираження, зниження тривожності та формування позитивного емоційного стану дітей (Колупаєва, Таранченко, [2]).

У цьому контексті підкреслюється, що художньо-педагогічна діяльність сприяє гармонійному розвитку особистості, поєднуючи навчальні завдання з терапевтичним впливом мистецтва. В українських нормативних документах (Постанова КМУ № 957, [11]) також наголошується на необхідності створення умов для всебічного розвитку дитини в інклюзивному освітньому середовищі, що передбачає інтеграцію різних функцій педагогічної діяльності. Тож, поліфункційність діяльності вчителя мистецтва в умовах інклюзії зумовлює необхідність комплексного підходу до організації освітнього процесу, що забезпечує поєднання навчального, виховного та корекційно-розвивального впливу засобами мистецтва.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Поліфункційність діяльності вчителя мистецтва зумовлює необхідність індивідуалізації та диференціації навчання, адже ефективна реалізація навчальної, виховної та корекційно-розвиткової функцій передбачає врахування індивідуальних особливостей здобувачів освіти.

У сучасній інклюзивній освіті індивідуалізація розглядається як провідний принцип організації освітнього процесу, що передбачає адаптацію змісту навчання відповідно до можливостей і потреб кожної дитини (Колупаєва, Таранченко, [2]). Це виявляється у спрощенні або ускладненні навчальних завдань, доборі доступного матеріалу та варіативності форм роботи (індивідуальної, парної, групової), що забезпечує включення кожного учня в активну мистецьку діяльність.

Особливого значення набуває врахування психофізичних особливостей учнів, їхнього темпу діяльності, рівня розвитку сприймання, пам'яті та уваги, що є необхідною умовою створення комфортного та безпечного освітнього середовища (Бех, [1]; Губарь, Пахомова, Коваленко, [3]). У цьому контексті вчитель мистецтва має забезпечувати диференційований підхід, який дозволяє кожному учневі досягати успіху відповідно до власних можливостей. Застосування індивідуалізованих підходів також передбачає використання різних художніх технік, темпів виконання завдань та рівнів складності, що відповідає сучасним підходам до інклюзивного навчання. Тому індивідуалізація та диференціація навчання в діяльності вчителя мистецтва є надважливими організаційно-педагогічними умовами, що забезпечують ефективне включення дітей з різними освітніми потребами в мистецький освітній процес та сприяють їхньому гармонійному розвитку.

Логічним продовженням попередніх організаційно-педагогічних особливостей є використання арт-педагогічних і терапевтичних можливостей мистецтва. Музика в умовах інклюзивного навчання виконує функцію засобу розвитку, оскільки сприяє формуванню пізнавальних процесів, мовлення, моторики та творчих здібностей учнів. Водночас музика є важливим засобом комунікації, особливо для дітей з порушеннями мовлення або труднощами соціальної взаємодії, оскільки музична діяльність створює альтернативні канали взаємодії та самовираження. Значущою є й емоційно-регулятивна функція музики, яка допомагає знижувати психоемоційне напруження, формувати позитивний емоційний стан і сприяти адаптації учнів до освітнього середовища (Масол, [5]).

У контексті інклюзивної освіти доцільним є використання окремих елементів музикотерапії як педагогічного інструменту, що передбачає застосування музичних вправ, імпровізації, слухання музики та рухово-ритмічної діяльності. Водночас важливо наголосити, що такі методи використовуються саме як засоби педагогічного впливу, а не як медичне «лікування», і спрямовані на

підтримку розвитку та емоційного благополуччя дитини. Тож, використання арт-педагогічних і терапевтичних можливостей мистецтва забезпечує багатовимірний вплив на розвиток учнів і підсилює ефективність інклюзивного освітнього процесу, поєднуючи навчальні та корекційно-розвиткові цілі діяльності вчителя мистецтва (Колупаєва, [10]; Поліхроніди, [12]).

Гнучкість методів і форм організації навчання є природним продовженням використання арт-педагогічного потенціалу мистецтва, оскільки ефективна реалізація його можливостей потребує різноманітних підходів до організації освітнього процесу. У сучасних дослідженнях (Колупаєва, Таранченко, [2]; Поліхроніди, [12]; Crockett, [7]; Gerber, [8]; Hatton, [9]) підкреслюється, що в умовах інклюзивного навчання вчитель має забезпечувати варіативність форм роботи, поєднуючи індивідуальну, групову та фронтальну діяльність залежно від освітніх потреб учнів. Такий підхід відповідає принципам особистісно орієнтованого виховання, за якого враховуються індивідуальні особливості кожної дитини та створюються умови для її активної участі в освітньому процесі.

Важливого значення набуває застосування інтерактивних методів навчання, які сприяють активній взаємодії учнів, розвитку комунікативних навичок і формуванню позитивного емоційного клімату на уроці. Використання таких методів особливо ефективно в мистецькій освіті, де передбачено співтворчість, імпровізацію та колективне створення художнього продукту.

Особливістю діяльності вчителя мистецтва в інклюзивному середовищі є необхідність адаптації уроку «в процесі», тобто оперативного коригування змісту, темпу, методів і форм навчання залежно від реакції та можливостей учнів (Поліхроніди, [12]). Така гнучкість дозволяє своєчасно реагувати на освітні потреби дітей, підтримувати їхню включеність у діяльність та забезпечувати успішність навчання. Відтак, гнучкість методів і форм організації навчання є ключовою умовою ефективної діяльності вчителя мистецтва в інклюзивному середовищі, оскільки забезпечує

адаптивність освітнього процесу, його доступність і результативність для всіх учнів.

Співпраця з учасниками освітнього процесу є важливою організаційно-педагогічною умовою ефективної діяльності вчителя мистецтва в інклюзивному середовищі, що логічно впливає з необхідності гнучкої організації навчання та реалізації індивідуального підходу до кожного учня. У сучасній інклюзивній освіті наголошується на важливості командної взаємодії, яка забезпечує комплексний супровід дитини з особливими освітніми потребами.

Особливе значення має взаємодія з асистентом учителя, який допомагає організувати освітній процес, адаптувати навчальні завдання та забезпечувати індивідуальну підтримку учням під час виконання мистецьких завдань. Співпраця з фахівцем сприяє врахуванню психоемоційного стану дітей, корекції поведінкових труднощів і створенню сприятливого психологічного клімату на уроці. Важливою є також взаємодія з батьками, яка забезпечує наступність у навчанні, узгодження підходів до виховання та підтримку розвитку дитини в сімейному середовищі.

У цьому контексті діяльність учителя мистецтва реалізується в межах командного підходу, що передбачає узгоджену роботу всіх учасників освітнього процесу задля досягнення спільної мети – розвитку та соціалізації дитини (Поліхроніди, [12]). Міжнародні дослідження також підтверджують, що ефективна інклюзивна практика базується на співпраці фахівців різного профілю, які спільно забезпечують доступність і якість освіти.

Створення емоційно безпечного освітнього середовища є закономірним завершенням попередніх організаційно-педагогічних аспектів діяльності вчителя мистецтва, оскільки ефективна індивідуалізація, гнучкість методів та командна взаємодія можливі лише за умови психологічного комфорту та довіри в освітньому просторі. У сучасних дослідженнях підкреслюється, що інклюзивне

навчання має відбуватися в атмосфері прийняття, підтримки та поваги до кожного учня, що є базовою умовою його розвитку.

Важливим аспектом є створення атмосфери емоційної підтримки, у якій дитина почувається безпечно, може вільно висловлювати свої думки та брати участь у навчальній діяльності без страху помилки (Бех, [1]; Поліхроніди, [12]; Gerber, [8]; Pakhomova N.G., Varanets I.V., Lukianenko A.V., Leshchii N.P., Kachurovska O.B., Verezan O.I., Olefir O.I. [13]). Така атмосфера сприяє зниженню рівня тривожності, підвищенню мотивації до навчання та формуванню позитивної самооцінки учнів, що особливо важливо для дітей з особливими освітніми потребами.

Мистецтво відіграє провідну роль у формуванні позитивного емоційного клімату, оскільки художня діяльність забезпечує можливість емоційного розвантаження, самовираження та переживання позитивних емоцій. Через музичну, образотворчу чи інші види мистецької діяльності створюються умови для гармонізації внутрішнього стану дитини та розвитку її емоційної сфери. Отже, емоційно безпечне освітнє середовище є важливою ключовою умовою ефективної інклюзивної взаємодії, забезпечуючи психологічний комфорт, зниження тривожності та повноцінне включення учнів у навчальний процес.

Продовженням попереднього аспекту створення емоційно безпечного освітнього середовища є варіативність оцінювання результатів навчання, оскільки саме гуманний і підтримувальний підхід до оцінювання сприяє зниженню тривожності здобувачів освіти та формуванню позитивної мотивації до навчання. У сучасних наукових дослідженнях (Колупаєва, Таранченко, [2]; Колупаєва, [10]; Поліхроніди, [12]; Crockett, [7]; Gerber, [8]; Hatton, [9]) наголошується на відході від жорстко стандартизованих критеріїв оцінювання на користь індивідуалізованого підходу, що враховує можливості та освітні потреби кожної дитини, стимуляції сенсорного розвитку (Pakhomova N.G., Varanets I.V., Lukianenko A.V., Leshchii N.P., Kachurovska O.B., Verezan O.I., Olefir O.I. [13]). Особливого значення

при цьому набуває оцінювання індивідуального прогресу здобувача освіти, коли результат визначається не порівнянням із нормою, а динамікою особистісного розвитку, що відповідає засадам особистісно орієнтованого виховання. У цьому контексті важливо враховувати не лише кінцевий результат, але й зусилля, прикладені учнем у процесі виконання завдання, що сприяє формуванню позитивної самооцінки та впевненості у власних силах. У мистецькій освіті особливого значення набуває оцінювання творчих досягнень, яке враховує оригінальність, емоційність і виразність виконання, а також індивідуальний стиль учня (Масол, [5]; Рудницька, [6]). Такий підхід відповідає специфіці мистецької діяльності, де результат не має єдиного стандартизованого виміру, а оцінюється через призму творчого самовираження.

Узагальнення викладеного матеріалу дає підстави стверджувати, що діяльність вчителя мистецтва в умовах інклюзивного освітнього середовища є гнучкою, адаптивною та багатофункціональною, оскільки спрямована на поєднання навчальної, виховної та корекційно-розвиткової функцій із урахуванням індивідуальних освітніх потреб учнів. Така діяльність ґрунтується на принципах особистісно орієнтованого підходу, що передбачає повагу до індивідуальності кожної дитини та створення умов для її гармонійного розвитку.

Визначені організаційно-педагогічні особливості – поліфункційність, індивідуалізація та диференціація навчання, використання арт-педагогічного потенціалу мистецтва, гнучкість методів і форм, співпраця з учасниками освітнього процесу, створення емоційно безпечного середовища та варіативність оцінювання – перебувають у тісному взаємозв'язку та взаємно доповнюють одна одну. Їх комплексна реалізація забезпечує ефективність інклюзивного навчання та сприяє розвитку творчого потенціалу й соціалізації учнів. Тож, діяльність учителя мистецтва в інклюзивному освітньому середовищі має цілісний характер, де всі організаційно-педагогічні компоненти функціонують як єдина

система, спрямована на забезпечення якісної освіти для кожного учня.

4. ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Діяльність учителя мистецтва в умовах освітньої інклюзії має складний, поліфункційний і системний характер, оскільки поєднує навчальну, виховну та корекційно-розвиткову функції. Її ефективність значною мірою залежить від урахування індивідуальних освітніх потреб здобувачів освіти та реалізації особистісно орієнтованого підходу.

Організаційно-педагогічними особливостями діяльності вчителя мистецтва в інклюзивному середовищі є індивідуалізація та диференціація навчання, використання арт-педагогічного потенціалу мистецтва, варіативність форм і методів навчання, створення емоційно безпечного освітнього середовища, гнучке оцінювання навчальних досягнень, а також ефективна взаємодія з усіма учасниками освітнього процесу. Комплексна реалізація зазначених аспектів забезпечує доступність та результативність мистецької освіти для всіх учнів і сприяє їхньому гармонійному розвитку.

Мистецька діяльність є дієвим засобом розвитку емоційно-ціннісної сфери, комунікативних навичок і творчого потенціалу дітей з особливими освітніми потребами, що підсилює її значущість в інклюзивному освітньому середовищі.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з удосконаленням методичного забезпечення діяльності вчителя мистецтва, розробленням та впровадженням інноваційних технологій навчання, зокрема арт-педагогічних і цифрових, а також із вивченням ефективних моделей організації взаємодії в інклюзивному освітньому середовищі. Окремого наукового осмислення потребують питання формування професійної готовності педагогів до роботи в інклюзивному освітньому просторі та розроблення відповідного навчально-методичного інструментарію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Бех І. Д. Особистісно орієнтоване виховання. Київ : Либідь, 2003.
- [2] Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Інклюзивна освіта: від основ до практики : монографія. Київ : Атопол, 2016.
- [3] Губарь О.Г., Пахомова Н.Г., Коваленко В.В., Баранець І.В. Інклюзивна культура в освітньому просторі: проблеми та перспективи. № 3 (2023): *Inclusion and Diversity* с.26-33.
- [4] Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі : навч.-метод. посіб. Харків : Ранок, 2019.
- [5] Масол Л. М. Теорія і методика навчання мистецтва у загальноосвітній школі. Київ : Генеза, 2012.
- [6] Рудницька О. П. Педагогіка мистецтва. Київ : Інтерпроф, 2005.
- [7] Crockett J. B., Malley S. M. Handbook of arts education and special education: Policy, research, and practices / ed. by J. B. Crockett, S. M. Malley. New York : Routledge, 2017.
- [8] Gerber B. L., Guay D. M., Burnette J. Reaching and teaching students with special needs through art / ed. by B. L. Gerber, D. M. Guay, J. Burnette. 2nd ed. New York : Routledge, 2024.
- [9] Hatton K. Towards an inclusive arts education / ed. by K. Hatton. Stoke-on-Trent : Trentham Books, 2015.
- [10] Основи інклюзивної освіти : навч.-метод. посіб. / за ред. А. А. Колупаєвої. Київ : А.С.К., 2012.
- [11] Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 15 верес. 2021 р. № 957. Київ, 2021.
- [12] Поліхроніди А. Г. Підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти : дис. ... канд. пед. наук. Одеса, 2021.
- [13] Pakhomova N.G., Baranets I.V., Lukianenko A.V., Leshchii N.P., Kachurovska O.B., Verezan O.I., Olefir O.I. Comprehensive rehabilitation

of children with sensory and intellectual disorders. *WORLD OF MEDICINE AND BIOLOGY*. 2022. Vol.80, Is.2. P.113–118. DOI: 10.26724/2079-8334-2022-2-80-113-118.

URL: <https://www.webofscience.com/wos/woscc/full-record/WOS:000823287200022> ISSN: 2079-8334

SULAIEVA Natalia

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University,
Poltava, Ukraine

e-mail: sula_polt@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-5066-8605>,

PAKHOMOVA Nataliia

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University,
Poltava, Ukraine

e-mail: nataliypng24@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-8332-8188>,

**ORGANIZATIONAL AND PEDAGOGICAL FEATURES OF THE
ACTIVITY OF AN ART TEACHER IN THE CONTEXT OF
INCLUSIVE EDUCATION**

Abstract. This article explores the organizational and pedagogical aspects of an art teacher's work within an inclusive educational setting. The aim of the study is to identify and substantiate the specific nature of the professional activities of art teachers in an inclusive educational environment. It has been established that such work is multifunctional in nature and combines educational, formative, and remedial-developmental functions. It has been found that music in an inclusive learning environment serves as a developmental tool, as it contributes to the formation of cognitive

This is an open access article under the CC BY-NC-ND license <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

*corresponding author: SULAIEVA Natalia, PAKHOMOVA Nataliia

DOI 10.32626/2413-2578.2026-27.207-223

<http://agce.com.ua/>

processes, speech, motor skills, and creative abilities in students. Music is an important means of communication, especially for children with speech impairments or difficulties in social interaction, as musical activities create alternative channels for interaction and self-expression. In an inclusive learning environment, it is advisable to use specific elements of music therapy as a pedagogical tool, which involves the use of musical exercises, improvisation, listening to music, and movement-rhythmic activities. Key organizational and pedagogical features have been identified, including the individualization and differentiation of instruction, the use of the art-pedagogical potential of the arts, flexibility in forms and methods, the creation of an emotionally safe environment, varied assessment approaches, and collaborative interaction among participants in the educational process.

It has been demonstrated that the comprehensive implementation of these approaches ensures the effectiveness of inclusive education and promotes the development of creative potential and socialization among students with special educational needs. The role of the art teacher in an inclusive educational setting is complex, multifunctional, and systematic, as it combines instructional, educational, and remedial-developmental functions.

Keywords: inclusive education, individuals with special educational needs, inclusion, art teacher, organizational and pedagogical characteristics, individualized instruction, art education, emotionally safe environment, remedial and developmental work.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] Bekh I. D. Osobystisno oriientovane vykhovannia [Personality-Oriented Education]. Kyiv: Lybid, 2003. (in Ukrainian)
- [2] Kolupaieva A. A., Taranchenko O. M. Inkluzyvna osvita: vid osnov do praktyky [Inclusive Education: From Basics to Practice]. Kyiv: Atopol, 2016. (in Ukrainian)

[3] Hubar O.H., Pakhomova N.H., Kovalenko V.V., Baranets I.V. Inkliuzyvna kultura v osvithomu prostori: problemy ta perspektyvy. № 3 (2023): Inclusion and Diversity p.26-33 (in Ukrainian)

[4] Kolupaieva A. A., Taranchenko O. M. Navchannia ditei z osoblyvymy osvithnyimi potrebamy v inkliuzyvnomu seredovysshchi [Teaching Children with Special Educational Needs in an Inclusive Environment]. Kharkiv: Ranok, 2019. (in Ukrainian)

[5] Masol L. M. Teoriia i metodyka navchannia mystetstva u zahalnoosvitnii shkoli [Theory and Methods of Teaching Art in Secondary School]. Kyiv: Heneza, 2012. (in Ukrainian)

[6] Rudnytska O. P. Pedahohika mystetstva [Pedagogy of Art]. Kyiv: Interprof, 2005. (in Ukrainian)

[7] Crockett J. B., Malley S. M. Handbook of Arts Education and Special Education: Policy, Research, and Practices. New York: Routledge, 2017. (in English)

[8] Gerber B. L., Guay D. M., Burnette J. Reaching and Teaching Students with Special Needs through Art. 2nd ed. New York: Routledge, 2024. (in English)

[9] Hatton K. Towards an Inclusive Arts Education. Stoke-on-Trent: Trentham Books, 2015. (in English)

[10] Osnovy inkliuzyvnoi osvity [Fundamentals of Inclusive Education] / ed. by A. A. Kolupaieva. Kyiv: A.S.K., 2012. (in Ukrainian)

[11] Pro zatverdzhennia Poriadku orhanizatsii inkliuzyvnoho navchannia u zakladakh zahalnoi serednoi osvity [On Approval of the Procedure for Organizing Inclusive Education in General Secondary Education Institutions]. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 957 dated 15 September 2021. Kyiv, 2021. (in Ukrainian)

[12] Polikhronidi A. H. Pidhotovka maibutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva do profesiinoi diialnosti v umovakh inkliuzyvnoi osvity [Training of Future Music Teachers for Professional Activity in Inclusive Education]. PhD diss. Odesa, 2021. (in Ukrainian)

[13] Pakhomova N.G., Baranets I.V., Lukianenko A.V., Leshchii N.P., Kachurovska O.B., Berezan O.I., Olefir O.I. Comprehensive rehabilitation

of children with sensory and intellectual disorders. WORLD OF MEDICINE AND BIOLOGY. 2022. Vol.80, Is.2. P.113–118. DOI: 10.26724/2079-8334-2022-2-80-113-118.

URL: <https://www.webofscience.com/wos/woscc/full-record/WOS:000823287200022> ISSN: 2079-8334 (in English)

Авторський внесок

Сулаєва Н.В. – 50%, Пахомова Н.Г. – 50%

Матеріал надійшов до редакції 19.01.2026 р.

Матеріал надійшов на рецензування 20.02.2026 р.

Матеріал прийнятий до друку 20.04.2026 р.